

КАЛІ ЗАКОНЧЫЎСЯ ЎРОК

3 вопыту работы

СА СВЯТАМ, БЕЛАРУСЫ!

МЕРАПРЫЕМСТВА, ПРЫСВЕЧАНАЕ ДНЮ НАРАДЖЭННЯ ЯКУБА КОЛАСА (X – XI КЛАСЫ)

Мэта: паглыбіць і сістэматызаваць веды па жыцці і творчасці класіка беларускай літаратуры.

Задачы: праз прызму жыцця і творчасці пісьменніка разгледзець жыццё, лёс, гісторыю беларусаў; выявіць мастацкія здольнасці, рэалізаваць творчы патэнцыял навучэнцаў; выхоўваць нацыянальную самасвядомасць, ствараць станоўчую матывацыю вывучэння беларускай мовы, літаратуры і культуры.

Афармленне дошкі:

“Са святам, беларусы!”

Мне дзіўна было, што ўсё
ўкладваецца так хораша ў
вершаваныя радкі, напісаныя
простай беларускай
мовай Якубам Коласам.
К. Крапіва

Партрэт Якуба Коласа

Жыві, мілы Колас,
Многа летаў, зімаў
З ясным сонцам побач
На зямлі радзімай.

Я. Купала

Карціна “Янка Купала і Якуб
Колас гуляюць у шахматы”

Афармленне і абсталяванне: на першых сталах кніжная выстава твораў Якуба Коласа; сцялянскі абедзенны стол; ручнікі, кветкі, восеньскія букеты.

ХОД МЕРАПРЫЕМСТВА*

Вядучы. Беларусы, сёння ў нас вялікае свята! 3 лістапада 1882 года ў сялянскай сям’і нарадзіўся трэці сын, якога назвалі Кастусь – Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч. Вельмі хутка ён стане пісаць вершы пад псеўданімамі *Тарас Гушча*, *Дзядзька Карусь*, *Агарак*, *Альбуцкі*, *Тамаш Булава*, *Адзінокі*, *Андрэй “Сацыяліст”*, *Ганна Крум*, *Лесавік*, *Мікалаевец*, *Іван Торба*, *Дзям’янаў Гуз*,

* Мерапрыемства разлічана на 1 гадзіну 30 хвілін. Матэрыялы можна выкарыстоўваць поўнасьцю ці часткова на занятках, вечарынах, прысвечаных дням нараджэння класіка і ўласна творчасці Якуба Коласа.

Пятрусь Дзягель і інш. Аднак больш мы яго ведаем як Якуба Коласа, класіка літаратуры, які нарадзіўся восенню.

Чытальнік.

Восень

Пуста ў лузе. Толькі стогі
Парыжэўшыя стаяць,
Ды шпакі каля дарогі
Цэлы дзень адно крычаць.
Грэчка зжата. Гола ў полі.
Жыта звезена даўно.
Толькі плаваюць на волі
Кучы хмар, як валакно.
Дожджык сее беспрастанку;
Вецер свішча так, як звер...
Колькі лужын каля ганку!
А гразі, гразі цяпер!
Ссохлі травы, ўсё павяла.
Слоць, плюхота, холад, цьма.
Эх, скарэй бы закрывала
Зямлю чорную зіма!

Вядучы. Нягледзячы на такія сумныя рыжа-шэра-чорныя восеньскія фарбы, Якуб Колас быў светлым, цёплым, сонечным чалавекам. Узгадаем яго жыццёвы шлях.

• **Паведамленне “Жыццёвы шлях Якуба Коласа”.**

Вядучы. Раман Сабаленка пісаў: “Колас – гэта хлеб, гэта само жыццё”. Сваім псеўданімам яшчэ на пачатку творчай дарогі малады паэт быццам падкрэсліў, што ўсім жыццём і творчасцю заўсёды будзе цесна звязаны з роднай зямлёй, што стане неад’емнай часцінкай народа, з яго жыцця, як з найглыбейшай крыніцы, будзе чэрпаць думкі і надзеі, матывы і фарбы.

Першым надрукаваным творам, падпісаным псеўданімам *Якуб Колас*, стаў верш “Наш родны край” у газеце “Наша Доля”, № 1 за 1906 г.

Чытальнік.

Наш родны край

Край наш бедны, край наш родны!
Лес, балоты і пясок...

Чуць дзе крыху луг прыгодны...
Хвойнік, мох ды верасок.

А туманы, як пялёнка,
Засцілаюць лес і гай.
Ой ты, бедная старонка!
Ой, забыты богам край!

Наша поле кепска родзіць,
Бедна тут жыве народ,
У гразі жыве ён, ходзіць,
А працуе – льецца пот.

Пазіраюць сумна вёскі,
Глянеш – сэрца забаліць.
На дварэ – паленне, цёскі,
Куча сметніку ляжыць.

Крыж збуцвелы пры дарозе,
Кучка топаляў сухіх...
Сцішна, нудна, бы ў астрозе
Ці на могільках якіх.

А як песня панясецца –
Колькі ў песні той нуды!
Уцякаў бы, бег, здаецца,
Сам не ведаеш куды.

Край наш родны, бедна поле!
Ты глядзіш, як сірата,
Сумны ты, як наша доля,
Як ты, наша цемната.

Вядучы. Падрабязней спынімся на даваеннай літаратурнай творчасці Якуба Коласа.

• **Паведамленне “Даваенная творчасць Якуба Коласа”.**

Вядучы. Сапраўды, галоўнымі тэмамі яго творчасці на пачатковым этапе былі тэмы роднага краю, сялянскага жыцця, паднявольнай працы, красы роднай прыроды. У цэнтры яе – два лірычныя героі: селянін-мужык і народны інтэлігент. Асноўны тон гэтай лірыкі – журботны, мінорны. Адчуем гэтую мелодыку ў вершах 1906 – 1908 гг.

Чытальнік.

Наша возьме

Мы ходзім, спатыкаемся,
Бадземся, як п’яныя,
Мы з голадам зрадніліся,
Худыя, абарваныя.

Асмеяны, аблаяны,
Гразёю мы замазаны.
Багатымі мы скрыўджаны,
Няволяю мы звязаны.

Ў балоты мы адціснуты,
Загнаны мы у шчыліны,
І вочы нам завязаны,
І вушы нам зачынены.

Адно мы добра ведаем:
Хоць вечна мы блукаемся,
А ўсё ж такі, хоць некалі,
А праўды дапытаемся.

Чытальнік.

Не бядуй!

Не бядуй, што сонца нізка,
Што прыходзіць нудны дзень,
Не бядуй, што восень блізка
І на дол кладзецца цень.

Не бядуй, што снег халодны
Скрые землю ад вачэй:
Не загіне край твой родны
У тэй цемні начэй!

Будзе час, і снег растане,
Прыйдзе зноў да нас вясна,
Ветла з неба сонца гляне,
Ачуняе старана.

Не бядуй, што цяжка стала
Жыць у вечнай цемнаце,
Што нас доля вечна гнала,
Што жывём у беднаце.

Не бядуй, што звіслі хмары,
Што нам сонца не відаць,
Не бядуй, што ўноч пажары
Сталі неба заліваць, –

Дымам пойдзе ўсё ліхое,
Ўсё, што душыць нас і гне.
Вер, брат, – жыцце залатое
Будзе ў нашай старане.

Чытальнік.

Родныя вобразы

Вобразы мілыя роднага краю,
Смутак і радасць мая!
Што маё сэрца да вас парывае?
Чым так прыкованы я

К вам, мае ўзгорачкі роднага поля,
Рэчкі, курганы, лясы,
Поўныя смутку і жалбы нядолі,
Поўныя смутнай красы?

Толькі я лягу і вочы закрыву,
Бачу я вас прад сабой.

Ціха праходзіце вы, як жывыя,
Ззяючы мілай красой.

Чуецца гоман мне спелае нівы,
Ціхая жальба палёў,
Лесу высокага шум-гул шчаслівы,
Песня магутных дубоў...

Вобразы мілыя, вобразы смутныя,
Родныя вёскі і люд,
Песні цягучыя, песні пакутныя!..
Бачу і чую вас тут.

Вядучы. Сялянскі побыт пабачым у інсцэніроўцы верша “Першы заробтак”.

• **Інсцэніроўка верша “Першы заробтак”.**

Дзейныя асобы: Ад аўтара, Бацька, Маці, Сын, Гаспадар, Гаспадыня.

Выкарыстоўваюцца вытрымкі з верша.

Вядучы. Будучы класік нарадзіўся ў шматдзетнай сям’і. У самога Якуба Коласа было тры сыны: Даніла, Юрка і Міхась. Паэт доўгі час настаўнічаў, таму дзеці даволі часта сустракаюцца ў яго творах ці становяцца нават галоўнымі героямі.

• **Паведамленне “Якуб Колас для дзяцей”.**

Вядучы. Творца хацеў, каб дзеці беларусаў не толькі працавалі, але і вучыліся, атрымлівалі адукацыю. Паслухаем парады бацькоў сыну, які збіраецца ісці ў школу.

• **Інсцэніроўка верша “У школку”.**

Дзейныя асобы: Ад аўтара, Бацька, Маці, Сын.

Ярка на камінку
Смольны корч палае,
Бацька на калодцы
Лапці выплятае.
Латае халацік
На услоне матка:
Ў школку заўтра пойдзе
Іх сыноч Ігнатка!
Сын васьмігадовае
Корчык падкладае,
З бацькавай работы
Вочак не спускае.
Светлая галоўка
Мыслямі занята,
Многа ўсякіх думак
У вачах Ігната!
Будзь старанным, сынку, –
Станеш чалавекам,
Будзеш ты чытаць нам,
Цёмнікам, няўмекам,
Што у кнігах пішуць,
Што мы ў свеце значым,
Бо мы самі цёмны,
Свету мы не бачым.

Слухай, што настаўнік
Гаварыць там будзе
Пра навуку, кнігі
І аб цёмным людзе.
А старанны будзеш,
Да навукі здатны –
Я прадам кароўку
І кажух астатні, –
Ты ж ідзі ў навуку,
Толькі, брат, вучыся.
Дык, глядзі ж, сыночак,
Шчыранька вазьміся!
На гульню пустую
Плюнь, махні рукою,
Каб і я і маці
Цешылісь табою.
На казанне бацькі
Адказаў Ігнатка:
– Буду я вучыцца,
Як ты кажаш, татка!
А як спаць улёгся,
Думкі мімаволі
Гаманілі ў сненні
Хлопчыку аб школе.

Вядучы. Аднак дзеці ёсць дзеці. І пачаставацца смачненькім ім заўсёды хочацца. Дык пачастуемся ж блінцамі разам з імі дзякуючы другому раздзелу з паэмы “Новая зямля”.

• **Выразнае чытанне “Раніца ў нядзельку” з паэмы “Новая зямля” Якуба Коласа.**

Вядучы. Выдатную паэму, адзін са сваіх любімых твораў – “Новую зямлю” – Якуб Колас пісаў 14 гадоў. Даведаўшыся пра тое, што зямляне робяць захады, каб пачуць з глыбінь космасу сігналы разумных істот і паслаць ім інфармацыю, пісьменнік і літаратурны крытык Алесь Адамовіч у свой час разважаў: «Ну, а каб паўстала пытанне пра адзін-адзіны твор, які павінен паказаць чалавецтву як мага паўней “вобраз” нейкага народа, цэлага народа, краю, які са сваіх твораў назвалі б мы, беларусы?» І сам адказвае: «Падумаўшы, паразважаўшы, паўздыхаўшы, перабраўшы ўсё, што ў нас ёсць... відаць, – усё тую ж “Новую зямлю” Я. Коласа».

Першыя радкі з паэмы ведае, пэўна, кожны беларус дзякуючы кампазітару Ігару Лучанку і ансамблю “Песняры”. А мы паслухаем гэтыя радкі ў музыцы.

• **Праслухоўванне песні “Мой родны кут”.**

Вядучы. Згадваючы Якуба Коласа, мы заўсёды ўспамінаем і Янку Купалу. У творчасці яны ішлі поруч і апярэджваючы адзін аднаго, але ў кожнага быў свой лёс, свая дарога. Давайце бліжэй пазнаёмімся з нашымі класікамі. Хто ж яны былі: сябры, аднадумцы ці канкурэнты?

• **Паведамленне “Якуб Колас і Янка Купала – сябры, аднадумцы ці канкурэнты?”**

Вядучы. У Вялікую Айчынную вайну Якуб Колас страціў не толькі сына Юрку, але і сябра – Янку Купалу. Аднак і ў ваенныя гады і пасля вайны паэт не пераставаў працаваць.

• **Паведамленне “Пасляваенная літаратурная творчасць Якуба Коласа”**

Вядучы. Якуб Колас быў адным з заснавальнікаў беларускай пейзажнай лірыкі. Па словах Міхася Лынькова, “Колас страсна любіў прыроду. Ён жыў у арганічнай злітнасці з прыродай, цешыўся і захапляўся яе цудоўнымі з’явамі, уважліва прыслухоўваўся да яе жыцця, да шматлікіх таямніц яго, разгаданых і неразгаданых”.

• **Выразнае чытанне пейзажных замалёвак з паэмы “Сымон-музыка”**

- Гэй, дарогі-
Паясы!
Колькі ножак праняслі вы
Праз аблогі,
Праз лясы!
Гэй, дарогі, ніці-красна,
Тканкі кола
І зямлі!
Як зацята-безгалосна
Паўзверх долу
Вы ляглі!
Гэй, дарогі-пуцявіны,
Чыёй волі
Вы ганцы?
Што гамоняць каляіны
І на полі
Растанцы?
Вы паведайце нам былі,
Што пісалі
Вам тут дні;
Няхай скажучь вашы мілі,
Як знікалі
Тут агні!
Няхай скажучь вашы далі,
Дзе звісае
Мгла-туман,
Што яны нам абяцалі?
Хто не знае
Гэты зман!
Гэй, дарогі ў чыстым полі,
Ніці шэрыя зямлі!
Колькі к долі і нядолі
Ног людскіх вы праняслі!

- Зоркі ў небе – неба вочкі,
Месячык – вартаўнічок,
Хмаркі – ветравы сарочкі,
Неба шыр – пастаўнічок,
Дзе ноч-цьма снуе красёнцы,

Дзе чаўночак ладзіць сонца,
Каб усплыў на іх дзянёк.
А зарніцы – пыл агнёвы
З панадземнага гарна;
Громы – водгулле размовы
Бліскавіц і перуна;
Знічка – зорчак кананне,
А вясёлка – выплыванне
Златадзённага чаўна...

- О, край родны, край прыгожы!
Мілы кут маіх дзядоў!
Што мілей у свеце божым
Гэтых светлых берагоў,
Дзе бруяцца срэбрам рэчкі,
Дзе бары-лясы гудуць,
Дзе мядамі пахнуць грэчкі,
Нівы гутаркі вядуць;
Гэтых гмахаў безгранічных
Балатоў тваіх, азёр,
Дзе пад гоман хваль крынічных
Думкі думае прастор;
Дзе увосень плачуць лозы,
Дзе вясной лугі цвітуць,
Дзе шляхам старым бярозы
Адзначаюць гожа пуць?..

Край мой родны! Дзе ж у свеце
Край другі такі знайсці,
Дзе б магла так, поруч з смеццем,
Гожасць пышная ўзрасці?
Дзе бы вобруку з галечай
Расквітнеў багацтва цуд
І дзе б з долі чалавечай
Насмяяліся, як тут?..

Вядучы. Яшчэ мы ведаем Якуба Коласа не толькі як паэта і празаіка, але і як публіцыста, літаратурнага крытыка, перакладчыка. Пазнаёмімся і з гэтай старонкай яго творчасці.

• **Паведамленне “Лінгвістычная дзейнасць Якуба Коласа”**

Вядучы. Якуб Колас – не проста выдатны, высокааўтарытэтны ў вачах чытачоў пісьменнік, а пісьменнік-Педагог, пісьменнік – Настаўнік нацыі. “Сённяшняе прачытанне творчасці Я. Коласа, – адзначаў Ніл Гілевіч, – дасць магчымасць у многім па-іншаму глянуць на жыццё, на лёс, на гісторыю беларусаў, лепш і глыбей зразумець іх душу, характар, светапогляд, адчуць і ўбачыць найвялікшы цуд, створаны геніем народа, – яго мову”.

Кацярына ФЕДАРЦОВА,
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт кафедры замежных моў
Беларускага гандлёва-эканамічнага ўніверсітэта
спажывецкай кааперацыі.